

GRID

Intern faglig debat på Kunstakademiets Arkitektskole, Afd 6

Einig zu sein ist göttlich und gut; woher ist die Sucht denn
Unter den Menschen, daß nur Eines und Einer nur sei?
HÖLDERLIN

N° 91 december 2009

Brugerdreven innovation – et tveægget sværd

Steen Nepper Larsen

Umiddelbart er det jo en lysende idé, og som det hedder på nydansk: en ren *win-win* situation at få ventileret og indfanget brugernes ønsker. Vi forbruger huse, landskaber og byer, og tidsånden tilsiger byplanlægerne, arkitekterne og landskabsarkitekterne, at de bør lære lytte til befolkningen. Folkets demokratiske røst må retlede autoriteterne og eksperterne, der må give forbrugerne netop det, de véd, de vil have her og nu. Inviteres de kommende brugere til at luften deres drømme og sætte ord på deres begær, er der jo en reel chance for, at de ikke bare efterspørger det, der bliver præsenteret for dem, men også at de efterfølgende får lyst til at bruge det, der bliver lavet til dem. Således er der penge i at fremelske de mentale *sentimenter* og kreative tændgnister i folkedybet.

Userdriven innovation drejer sig om *empowerment*, om at mægtiggøre de grupper, der førhen var magtesløse tilskuere til processer, de ikke havde *ejerskab* til. Ejerskab er motiverende, lyder det fra alle sider. Ud over en økonomisk interesse kan der også være en stor legitimitetsgevinst ved at alliere sig med brugerne. Eksperten får mulighed for at kreere med rygdækning og applaus. I stedet for at komme som lyn fra en klar himmel, sker forandringerne af det fysiske og sociale landskab nu i fuld offentlighed på et bagtæppe af idel konsensus. Der skabes en *social setting*, hvori ingen overraskes eller provokeres unødigt.

Brugerdreven innovation er en delikat befolknings- og styringsteknologi. Ved hjælp af høringer, lokale borgermøder, fokusgruppeinterviews, spørgeskemaer, farvestrålende brochurer og interaktive computerprogrammer transformeres arkitekterne til vor tids nyfigne *socialingeniører*. Borgerne inddrages, men omformes undervejs i processen umærkeligt til brugere; måske endnu mere præcist til kritiske og kravartikulerende *forbrugere*.

Det ser ud, som om både klassiske systemer for *top-down management* og ambitiøse *masterplaner* for en offentlig og politisk planlægning er afgået ved døden. I dag ledes der ved hjælp af selvledelse. Idealet er, at ingen fortæller os, hvad vi skal gøre; men at vi formår at gøre det rigtige og det optimale af egen drift. Vort biopolitiske beredskab bliver således involveret både på arbejdspladsen og i forbrugssfæren. Det er blevet et vilkår med livslang læring fra vugge til krukke parret med en omsiggribende forpligtelse til, at den enkelte må realisere sine indre potentialer. Med hud og hår lærer vi at lytte til og fornemme os selv. Vi bliver til strategiske, lystbetonede agenter og øver os i at spille *subjektiv stratego* med de muligheder, der nu engang er for at præge livet. Den gamle verdens vertikaler lægges ned, og fænomenet brugerdreven innovation passer som fod i hose til det horisontalnivellerede rum, vi næsten alle er kommet til at leve i.

Det moderne demokrati består ikke længere primært af oplyste borgere, men af interesserede forbrugere. Den engagerede forbruger lægger ikke afstand til sine private behov med henblik på at realisere noget alment. Langt snarere er det netop de helt snævre brugerinteresser, der sættes i fokus. Det bliver helt legitimt højlydt at lufte sin egeninteresse uden filter eller skyggen af selvbegrænsning. Visheden om, at landskabets og byens tidsmæssige logik er af en radikal anderledes karakter end markedets og forbrugets, risikerer at forsvinde.

Smagsudfoldelsen subjektiveres, hvis den absolutte forbrugersuverænititet gøres til det arkimediske punkt, hvorom al fremtidig arkitektonisk intervention må drejes. Kortåndede og kortsigtede behov fra en – i værste tilfælde – ganske lille flok af højtråbende medspillende brugere kan risikere at få al for stor indflydelse på udkast til ny arkitektur. Havde hele det 20. århundrede været 'kørt' efter devisen brugerdreven innovation, så var vi næppe endnu blevet moderne. I stedet for sporene af modernisme og funktionalisme havde vi til gengæld set nogle flere parcelhuse med bindingsværk og stokroser.

Begrebet og ideologien brugerdreven er giftet med teorien om *rational choice*. Man forestiller sig, at brugerens behov er bevidste, transparente og private, og at de kan vækkes til live om ikke på kommando, så via en kommunikation, der serverer en række tilbud, der kan vælges imellem. Tankegangen lyder, at det rationelle og frie valg får os til at efterspørge lige præcis det, vi vil have og gøre netop det, vi kan lide. Men er det ikke en myte, at mennesket *as such* er en rationel og bevidst agent? Og véd vi altid, hvad en bolig eller et landskab kan gøre ved os, før vi har prøvet at bo i den eller at udforske det?

Ingen kan have noget imod, at borgerne og brugerne bliver hørt, og at de inddrages i en reel dialog; men arkitekten (plus minus landskab...) risikerer at blive begrænset i sin eksperimenterede virkelyst og sin formjagt, hvis den brugerdrevene innovation bliver hypostaseret til et uangribeligt dogme. Dertil kommer, at eksperten kan blive tvunget til at underspile sin faglige viden og til at hykle. Besidder arkitekten i sidste ende en *masterplan* i ærmet, så kommer al den florumvundne tale om brugerdreven innovation til at ligne en uheldig omgang pseudodemokratisk spil fra galleriet.

I kraft af sin indsigt og sit overblik må arkitekten tage hensyn til langt flere faktorer end (for)brugerne formår at holde rede på, endsige er interesseret i. Brugergruppen vil måske ofte udvise en tendens til at falde for det overfladeæstetiske, det bekvemme og det billige, for det er en benhård erfaring, at kravet om billighed synes at vokse ligefremt proportionalt med graden af selvbetaling. Men for at kvalitet, nybrud og vovemod kan se dagens lys, kræves der flere aktører på banen end kræsne og selvbevidste konsumenter.

Steen Nepper Larsen
lektor
GNOSIS – Aarhus Universitet
Emdrupvej 54, 2400 Kbh. NV

stla@gnosis.au.dk

www.gnosis.au.dk